

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausunto kiertotalouden strategisen ohjelman kehittämiseksi.

Suomen Kiertovoima ry – KIVO edustaa kuntien omistamia jätelaitoksia, jotka hoitavat kuntien vastuulle määrättyä yhdyskuntajätehuollon järjestämistä etenkin asumisessa syntyvien jätteiden osalta.

Kiertotalouden edistäminen kaikkien toimijoiden vastuulla

Kiertotaloudesta puhuttaessa ja konkretisoitaessa on lähtökohtana oltava, että kaikki yhteiskunnan toimijat on saatava edistämään kiertotaloutta yhdessä ja erikseen. Systeemitason muutoksia tarvitaan kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Kiertotalouden edistäminen edellyttää esim. teollisessa tuotannossa ja rakentamisessa uudenlaista kestävämpää tuotantotapaa, jossa kannustetaan hyödyntämään enemmän niin kierrätysraaka-aineita kuin myös uusiutuvia luonnonvaroja, millä vähennettäisiin fossiilisiin raaka-aineisiin perustuvaa yhteiskuntaa. Tuotannossa tulisi myös aidosti panostaa tuotteiden elinkaaren pidentämiseen sekä tuotteiden kierrätysmahdollisuuksiin niiden elinkaaren tultua päätökseen.

Julkisen sektorin toimijoilla on omat vahvuutensa ja toimintamallinsa, joilla kiertotaloutta edistetään eri puolilla Suomea. Kiertotaloutta ei pidä eikä saakaan rakentaa pelkkänä markkinavoimien varaan rakentuvana toimintana. Kansallisessa lainsäädännössä tulisikin enemmän löytää ja hyödyntää kaikki sellaiset mahdollisuudet, joilla yksityistä kiertotalousliiketoimintaa kehittävää yksityinen yritys voisi esim. paremmin tukeutua julkisen sektorin toimijan tarjoamiin alustaratkaisuihin.

Kiertotalouden strategisessa ohjelmassa on kirjattuna lukuisia tärkeitä toimia, joilla kiertotaloutta voitaisiin edistää. Tämänkaltaisissa ohjelmissa on tosin suuri vaara, että toimenpiteet jäävät pelkiksi julistuksiksi ja toimenpiteet ylätasoisiksi, jos niihin ei sisällytetä riittävän konkreettisia toimenpiteitä. Kiertotalouden edellyttämiin konkreettisiin toimiin ja systeemitason muutoksiin vaadittaisiin myös aito sitoutuminen yli puoluerajojen ilman vaaraa, että jokin poliittinen puolue vesittää niitä myöhemmin omista lähtökohdista johtuen.

Jätehuollon arvoketjun hallinnan merkitys osana kiertotaloutta

Jätehuolto eli jätemateriaalin ohjaaminen lajittelun, keräyksen ja kuljettamisen kautta kierrätettäväksi tai energiahyödynnettäväksi tulee ymmärtää kokonaisuutena ja olennaisena osana kiertotalouden toteuttamista. Jätehuolto pystyy tehokkaimmin rakentumaan kiertotaloutta tukevaksi toiminnaksi, jos edellä mainittu kotitalouksien jätehuollon arvoketju on paremmin kunnan hallussa. Tämä kävi selvästi ilmi Suomen ympäristökeskuksen tekemässä valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushankkeessa (Jätekiva), jossa selvitettiin, miten yhdyskuntajätteen kierrätystä voidaan tehostaa Suomen olosuhteisiin sopivalla tavalla. Pirstaloitunut jätehuollon malli ei tue parhaalla mahdollisella tavalla kiertotalouden toteutumista.

Ilman kuntien vahvaa asumisen jätehuollon arvoketjun hallintaa, jätteiden kerääminen ja kuljetus pirstaloituvat hajanaiseksi ja ylimääräisiä kustannuksia aiheuttavaksi eikä kaikkia hyödynniskelpoisia jätteitä saada kustannustehokkaasti kiertoon. Jätehuollon arvoketjun hallinta edesauttaa lisäksi kunnianhimoisten yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteiden saavuttamista. Mikäli jätehuollon arvoketjua pirstotaan markkinatoimijoiden toiveiden mukaiseksi, menetetään skaalahyödyt, jota keskitetyn jätehuollon toteuttaminen aikaansaa.

Jätehuollon arvoketjua tuleekin tämän johdosta lähestyä kokonaisuutena ja ymmärtää jätehuollon hallinnan merkitys myös osana kiertotalouden edistämistä.

Kiertotalouden strategisen ohjelman toteuttamisessa tulisi muistaa hyödyntää jo olemassa olevaa asiantuntijaselvityksiin perustuvaa tietoa. Valikoiva tiedon käyttö tulee estämään kyvyn tehdä systeemitason muutoksia.

Julkisen ja yksityisen toimijan roolit kiertotaloudessa

Kiertotalouden tulee siis olla koko yhteiskuntaa läpileikkaava. Sitä ei voi rakentaa pelkästään ”markkinataloutta” ja elinkeinopolitiikkaa ajatellen.

Kuntien roolia ja vastuuta tulisi nostaa ohjelmassa paremmin esille. Kuntien toiminta on ratkaiseva esim. yhdyskuntajätehuollon kokonaisuudessa, kun asumisessa syntyvää jätettä saadaan tehokkaamman lajittelun, keräyksen ja kuljetuksen kautta kierrätykseen tai muuhun hyödyntämiseen. Kuntien jätelaitosten jätekeskusten infra luo erinomaisia yhteistyöalustoja yksityisille yrityksille. Näihin jätelaitosten alustaratkaisuihin perustuen voitaisiin rakentaa myös nykyistä enemmän yksityistä kiertotalousliiketoimintaa. Tämä tulisi huomioida lainsäädännön kehittämisessä. Tällä hetkellä esim. EU:n hankintadirektiivien kansallisen täytäntöönpanon kautta kuntien jätelaitosten mahdollisuuksia tarjota yksityiselle sektorille alustaratkaisuja rajoitetaan

keinotekoisesti EU:n hankintadirektiivin rajojen huomattavasti tiukemmalla soveltamisella. Tämän kaltaiset rajoittavat säännökset tulisi käydä läpi ja muuttaa ne mahdollistaviksi.

Jätelainsäädännön kehittäminen

Jätelakia ollaan uudistamassa mm. kunnianhimoisten kierrätystavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjelmaehdotukseen (kohta 3.1.2) on kirjoitettu asiasta näin: ”Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää jätehuollon systemaattista kehittämistä, monipuolisten ohjauskeinojen tehokasta käyttöönottoa ja pakkausjätteen tuottajien kustannusvastuun laajentamista.”

Kirjauksesta on jätetty pois yksi asiantuntijoiden esille nostama merkittävä tekijä, jolla jätehuollon pirstaloituneisuutta voitaisiin vähentää merkittäväällä tavalla.

Suomen ympäristökeskus SYKE nimittäin selvitti osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa (VNTEAS), miten yhdyskuntajätteen kierrätystä voidaan tehostaa Suomen olosuhteisiin sopivalla tavalla. Selvityksen taustalla olivat Euroopan komission suositukset, joiden mukaan Suomen kierrätysasteen nostamiseksi tarvitaan esimerkiksi jätehuollon vastuiden selkeyttämistä sekä toimijoiden yhteistyön lisäämistä. Kierrätystavoitteisiin yltäminen edellyttää merkittäviä muutoksia nykyiseen järjestelmään eli kiertotalouteen siirtymisen edellyttävää kokonaisvaltaista muutosta jätehuollossa.

Sen mukaan jätehuollon vastuiden selkeyttäminen mahdollistaisi kustannustehokkaan suunnittelun ja toteutuksen. Pakkausjätehuollossa nykyistä vastuunjakomallia voidaan kehittää ottamalla käyttöön lain velvoittama tuottajien ja kuntien välinen yhteistyömenettely, jossa sovitaan keräystä koskevista keskeisistä seikoista.

Selvityksessä myös sanottiin myös näin, joka on jäänyt pois strategisen ohjelmaehdotuksen tekstistä: Jätehuollon vastuita selkeyttäisi myös se, että JÄTELAISTA POISTETTAISIIN KUNNAN MAHDOLLISUUS VALITA ALUEELLEEN KIINTEISTÖNHALTIJAN JÄRJESTÄMÄ JÄTTEENKULJETUS. Näin asuinkiinteistöjen osalta käytössä olisi ainoastaan kunnan järjestämä jätekuljetus.

Pidämme heikkoutena, että strategisessa ohjelmaehdotuksessa jätetään tietoisesti pois sellaisia kohtia, jotka nähdään puoluepoliittisesti kiistanalaisina. Mikäli strategisessa ohjelmassa ei uskalleta sanoa ääneen muutosta edellyttäviä asioista, strategisesta ohjelmasta tulee pirstaloitunut ja etukäteen vesitetty kokonaisuus, jolla ei voida saavuttaa kiertotalouden edellyttämiä systeemitason muutoksia.

Ekosuunnittelu

Kannatamme parempaa tuote- ja pakkaussuunnittelua osana myös jätehuollon arvoketjun toteuttamista. Tuotesuunnittelun lähtökohdaksi tulee ottaa kestävyys, kierrätettävyys, uusiutuvien luonnonvarojen sekä uusioraaka-aineiden hyödyntäminen, jotta fossiilisten raaka-aineiden käyttö vähenisi.

Tuotesuunnitteluun tulee kytkeä läheisesti myös uusioraaka-aineiden markkinoiden kehittäminen. Uusioraaka-aineiden kysynnällä on merkittävä vaikutus koko jätehuollon arvoketjuun. Uusioraaka-aineiden kysyntää tulisi luoda eri ohjauskeinoin, jotta neitseellisten raaka-aineiden käyttö vähentyisi. Uusioraaka-aineiden kysyntää voitaisiin lisätä esim. uusioraaka-aineen sekoitevelvoitteella joissakin tuoteryhmissä.

Kiertotaloutta tukeva verotus

Ohjauskeinoja, etenkin verotusta tulee käyttää harkiten. Ohjauskeinoista tulee helposti päällekkäisiä tai niillä heikennetään toisten arvoketjussa (etenkin jätehuolto) mukana olevien toimijoiden kykyä panostaa kiertotalouden kehittämiseen.

Jätehuollon arvoketjun eri osissa on hyvin erilaisia mahdollisuuksia vaikuttaa kierrätykseen, minkä johdosta sitä tulisi tarkastella kokonaisuutena eikä palasina. Jätehuollon rakenne on monitahoinen ja yhdellä ohjauskeinolla voi olla vaikeaa vaikuttaa koko jätteen arvoketjuun tai sillä voi olla jopa negatiivinen vaikutus.

Jäteverotusta ei voi pitää tehokkaimpana ohjauskeinona, kun tarkastellaan jätehuollon arvoketjua kokonaisuutena.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan puitteissa on juuri tutkittu (tammikuu 2021) jätteenpolton verotuksen vaikutusta kiertotalouteen ja ilmastoon. Sen johtopäätöksenä on, että jätteenpoltoon kohdistuva vero ei johda merkittäviin kiertotalous- ja ilmastovaikutuksiin.

Jätteiden kierrätysasteen nostamiseksi tehokkaimmat tavat ovat vaikuttaa syntypaikkalajittelun tehostamiseen sekä hyötyjätteiden erilliskeräykseen, joihin meneillään oleva jätelakiuudistus tähtää. Pistemäiset taloudelliset ohjauskeinot, kuten jätevero tai jätteenpolton vero, saattavat johtaa negatiivisiin vaikutuksiin kuten esim. vaarallisen jätteen päätyminen epäasianmukaiseen loppusijoitukseen. Jätevoimalat tulee nähdä osana kiertotalous ratkaisua eikä niihin tule kohdistaa sellaisia ohjauskeinoja, joilla niiden tehtävä vaarallisten tai kierrätyskelvottomien jätteiden poistamiseksi kierrosta vaarannetaan.

Kiertotalouden digitalisaatio

Kiertotaloudessa datan hyödyntämisen kehittäminen on olennaisen tärkeää. Se alkaa datan saatavuudesta ja käytettävyydestä. Jätehuollossa olisi tärkeää saada ajantasaista tietoa jätevirroista ja jätemäärien kehittymisistä. Tällä hetkellä julkisen jätehuollon toimijan jätevirroista saadaan paljon tietoa mutta muiden toimijoiden datan kerääminen ja avaaminen edellyttäisi järjestelmien kehittämistä tai uusien järjestelmien luomista.

Suomen Kiertovoima ry - KIVO

Riku Eksymä

toimitusjohtaja

Eksymä Riku
Suomen Kiertovoima ry